

Rekreacija in turizem kot nasprotje varstvu narave¹

Ulrike PRÖBSTL*

Zavarovana področja se pogosto štejejo za temeljne stebre naravovarstva in zavarovanja dragocenih biotopov ter rastlinskih in živalskih vrst (JEDICKE 1994). Zavarovanje določenih območij se šteje za tako imenovano klasično naravovarstvo, ki ima v Evropi že kakih 170 let dolgo tradicijo (PRÖBSTL 1991).

Danes vlada v Nemčiji velika raznolikost v kategorijah zavarovanja območij, katerih pomen se glede ciljev varovanja narave znatno razlikuje.

Če analiziramo preglednico 1, nam hitro postane jasno, da lahko sistem oz. mreža varstvenih območij prevzame obveznost do varstva in zaščite narave le v omejenem obsegu. Ali sploh lahko to stori in v kolikšni meri, pa je odvisno od tega, ali nam je uspelo med seboj konkurenčne zahteve po rabi prostora pravilno razporediti. Poleg kmetijstva in gozdarstva spadajo sem še zahteve s področja rekreacije, ki imajo zelo močan vpliv na uspeh ali neuspeh naših prizadevanj za varstvo naravne dediščine.

K širjenju rekreacije je pripomoglo ne le vse več razpoložljivega prostega časa, ampak tudi sistem družbenih vrednot, ki je prostemu času in športu dal še dodaten velik pomen. Prosti čas in šport postajata pogosto pomembna sestavina življenja in vir identitete posameznika. Tako pridobivajo športni simboli pomen tudi izven športa in prostega časa samega. Športen izgled, športna oblačila, športni avtomobili so v sistemu vrednot v družbi dejansko sicer prisotni, nimajo pa pri tem skoraj nič skupnega z dejanskim športnim udejstvovanjem posameznikov.

Nekakšno izgubljanje občutka za življenje, iskanje identitete in šport sta sebi v prid obrnila tudi gospodarstvo in industrija prostega časa, ki si vedno znova izmišljujeta nove in nove vrste športa, nove trende in nove modele. Vse te novosti povzročajo novo povpraševanje, pogosto pa tudi nove obremenitve za naravno ravnanje, ki se odražajo na primer v zahtevah po novih površinah ali po uporabi doslej mirnih con.

Diferenciacija na področju zimskih športov je poznana. V zimi 97/98 (FISCHLEHNER 1998) se je npr. *carving* razdelil v več različic:

- Allround - Carver
- Easy - Carver
- Fun ali Extrem - Carver
- Skiboarding (podobno snowboardu) ali
- Race - Carving

O tem se je v športnih krogih veliko razpravljalo. Gotovo ne bo treba dolgo čakati na razne zabavišne parke ali velika tekmovanja, ki jih bodo prirejali sredi gora in ki jih bo spremljala hrupna glasba iz nešteti zvočnikov. Narava se pogosto uporablja le kot kulisa; ki se jo da zamenjati.

Obraten primer, drug ekstrem, se je razvil, ko so hoteli človeku iz velenosti ponuditi neposredna doživetja v naravi. Gre za obliko rekreacije - imenovano učenje iz doživetij. V teh primerih ljudje iščejo ekstremne situacije (prenočevanje v iglju, alpinizem in spuščanje v kanujih po divjih vodah).

Med obema skrajnostma pa je prostor za večino ljudi željnih rekreacije. Z gozdovi bogate krajine, zavarovana območja, narodni in naravni parki so še posebej vabljivi za rekreativce. Mnogovrstni problemi, ki zaradi tega nastajajo, so:

- pretrganje življenjskega prostora,
- vznemirjanje in motenje biotopov, kar vpliva predvsem na živalske vrste z večjim arealom (življenjskim prostorom),
- spremembe, poškodbe ali motenje rastlinske odeje, tal in vodotokov,
- povečana požarna ogroženost.

Poleg tega so obremenitve tudi posledica izgradnje nujne infrastrukture, od prostorov za parkiranje, dostopnih poti, varovanih stez v pogorju do zavetišč, itd.

V gozdu obnašanje športnika v prostem času vpliva tudi na varovalno funkcijo gozda. Neposredno in tudi posredno. Vznemirjanje parkljava divjadi namreč povzroča povečanje škode zaradi objedanja. Zaradi vseh naštetih razlogov sta turizem z rekreacijo in naravovarstvo za mnoge povsem nezdružljiva pojma. O tem pričajo debelo tiskani naslovi v časopisih, kot npr. **Beli teror v Alpah** (SPÄTTE 1989), **Turizem - uničevalec**

* Dr. U. P., Delovna skupina za načrtovanje izrabe zemljišč - Inštitut za ekološke študije, St. Andrästr. 8 D-82398 Etting - Dolling

¹ Prispevek je bil predstavljen na strokovnem večeru Rekreacija v gozdu (naravi) - problemi in rešitve, 4. 2. 1999 na Bledu

Iz domače in tuje prakse

Preglednica 1: Oblike varovanja narave v zakonodaji in pomen zakonodaje za varstvo narave ter rastlinskih in živalskih vrst (pregled prilagojen po Jedickeju 1994 in Olschowyju 1978)

Oblika varstva	Stopnja varstva	Red velikosti površine	Pristojne oblasti	Pomen za varstvo narave in zaščito vrst
Narodni park	Zelo visoka	> 10.000 ha	Zvezna vlada	Zelo velik pomen, med drugim tudi za medregionalne sisteme zavarovanih območij.
Naravovarstveno področje	Visoka	< 2/3 < 50 ha	Predsednik vlade oz. dežela	Velik pomen, možne so omejitve in izključitve med seboj konkurenčnih načinov rabe prostora na večjih površinah.
Naravni rezervat	Visoka	Velika površina	Dežela	Velik pripomoček pri uravnavanju med seboj konkurenčnih zahtev po izrabi prostora.
Naravni spomenik	Srednja do visoka	Največ do 5 ha	Deželni okraj	Omejen pomen, primeren za varstvo narave in vrst na malem prostoru na lokalni ravni.
Zavarovan del krajine	Srednja do visoka	-	Deželni okraj	Omejen pomen, primeren za varstvo narave in zaščito vrst na lokalni ravni.
Krajinski park	Majhna do visoka	V povprečju pribl. 1.300 ha	Predsednik vlade	Omejen pomen, primeren za omiljenje in dopolnitev sistemov naravovarstvenih območij. Velik pomen ima le pri zelo omejitvenih varstvenih predpisih.
Naravni park	Majhna	V povprečju 860 km ²	Deželni okraj	Neznaten pomen, pozornost se posveča bolj rekreaciji, ki je tukaj prvotnega pomena.

krajine in Rekreacijska krajina - uničenje ali blagoslov (KRIPPENDORF 1986).

Vsemu temu navkljub pa nekateri primeri kažejo, da vendarle obstajajo poti, kako se je temu konfliktu moč izogniti. Krajine za svoj bodoč trajnosten razvoj pravzaprav potrebujejo neko možnost in morajo tudi nuditi kaj za preživljanje prostega časa, neko obliko turizma, ki je predvsem orientiran na kakovost.

Pogoji za to so predvsem:

- do naravnih virov obzirno usmerjanje rasti,
- ekstenzivna opremljenost z infrastrukturo,

- diferenciran koncept razvoja z določitvijo meja razvoja in rasti. V tem konceptu mora biti v središču krajina sama in njeni prebivalci.

Te tako zastavljene generalne cilje spremljajo vsi udeleženci, vendar se včasih v podrobnostih zdijo rešitve zelo težavne. Zato si moramo pomagati s konkretnimi vzorci, ki prispevajo k temu, da se konfliktom ali izognemo ali jih razrešimo (glej preglednico 2). Pri tem velja, da nas samo en vzorec ne pripelje do cilja, pač pa je praviloma potrebnih več ukrepov, ki učinkujejo sinergično.

Preglednica 2: Šest vzorcev za razrešitev konflikta

Vzorci za razrešitev konflikta med naravovarstvom in športi ter rekreacijo v naravnem okolju:	
1.	Koncentracija na dosedanjih površinah in vrednotenje manj primernih delov krajine
2.	Upoštevanje preobremenitev rabe
3.	Izravnava med seboj konkurenčnih in druga drugo obremenjujočih vrst športa ali raznih oblik rekreacije
4.	Zmanjšanje prometnih obremenitev z organiziranimi prihodi skupin z javnimi prometnimi sredstvi
5.	Pospeševanje okoljskega izobraževanja in širjenje informacij o okolju glede na športne aktivnosti v naravi
6.	Pospeševanje socialno neškodljive športne ponudbe in ponudbe za prosti čas

1. vzorec

Koncentracija znotraj že obstoječega prostora in povečanje pomena do sedaj za rekreacijo manj primernih delov krajine

Z rekreacijo obremenjenih, ekološko občutljivih predelov ne smemo širiti. Da bi to širitev preprečili, lahko ali povečamo koncentracijo na dosedanjih površinah ali pa povečamo primernost neke druge krajine ali dela krajine za rekreacijo.

2. vzorec

Opazovanje preobremenitev rabe prostora in njihovih učinkov na življenjski prostor

Prepletanja znotraj naravnega ravnovesja, vsota različnih oblik namenske rabe krajine in prevelike zahteve različnih športnih vrst ne pustijo pripisovati krivde enemu samemu dejavniku. Da bi stanje izboljšali in rešili konflikte, je treba v vedno večji meri uporabljati diferencirane posnetke dejanskega stanja in kompleksno načrtovati.

3. vzorec

Izravnava med konkurenčnimi vrstami športa oziroma rekreacije

Za varstvo narave in krajine je potrebna tudi medsebojna izravnava med konkurenčnimi vrstami športa in oblikami rekreacije, ki se med seboj obremenjujejo. Tako se bomo izognili povečanju zahtev in obremenitvi krajine.

4. vzorec

Zmanjšanje prometnih obremenitev

Analiza in izboljšanje stanja v prometu z organizacijo izletniških skupin ob upoštevanju, da mnoge vrste športa zahtevajo precej opreme.

5. vzorec

Pospeševanje okoljskega izobraževanja in širjenje informacij o okolju

Da bi premagali precejšnjo odtujenost modernega človeka od narave, moramo na različnih nivojih ponuditi možnost, da športnik ali rekreativec izve čim več o krajini, o njeni zgodovini, njenih posebnostih, o rastlinskem in živalskem svetu in o športnih aktivnostih, primernih za okolje.

6. vzorec

Pospeševanje socialno neškodljive športne ponudbe in ponudbe za prosti čas

Pospeševanje socialno neškodljive športne ponudbe in ponudbe za prosti čas ima posreden vpliv na učinke teh dejavnosti na naravo in okolje.

Povzetek

Različne kategorije zavarovanih območij v Nemčiji lahko prispevajo k varstvu vrst in narave le takrat, kadar so zahteve o rabi prostora izravnane. Rekreacija igra odločilno vlogo zlasti v krajinah, bogatih z gozdovi. Šest vzorcev podaja načela za rešitev problema.

(Prevedel: Ignacij Pišlar)

GDK: 907.1 + 907.2 : (497.12 Triglavski narodni park)

Rekreacija v naravi - načela varstva narave in možnosti za rekreacijo v Triglavskem narodnem parku¹

Martin ŠOLAR*

1 REKREACIJA (TURIZEM)

Razmerje med delovnim in prostim časom se je v zadnjih sto letih bistveno spremenilo v korist slednjega. To je bila vzpodbuda za razvoj turizma, ki je lahko prestopil okvire ekskluzivnosti za redke izbranec

in postal dejavnost, dostopna širokim množicam. Masovni turizem je doživel vzpon sredi petdesetih let, zimski turizem pa dobrih 10 let kasneje. Naslednji vrhunec je sledil po letu 1980, ko so začele množice iz močno urbanih predelov iskati zdravo in prijazno okolje vsaj v prostem času. Na močan razmah turizma je vplivala predvsem povečana rast mestnega prebivalstva, višji življenjski standard, več prostega časa in izboljšanje transportnih povezav.

* M. Š., univ. dipl. inž. gozd., Triglavski narodni park, Bled, SLO

¹ Prispevek je bil predstavljen na strokovnem večeru Rekreacija v gozdu (naravi) - problemi in rešitve, 4. 2. 1999 na Bledu